

ความสัมพันธ์ของกริยากรรมวาจกและกริยาการีตกับคำอื่น ๆ ในประโยค

นอกจากการสร้างเคากริยาและการแจกวิภคิตีจะมีความสำคัญมากในภาษาแล้ว ความสัมพันธ์ของกริยากับคำอื่น ๆ ในประโยคก็นับว่าเป็นความสำคัญเช่นเดียวกัน แม้ไม่สำคัญมากเท่าการแจกกริยาตามหลักไวยากรณ์ก็ตาม ความสำคัญที่กล่าวนี้ ส่วนใหญ่อยู่ที่วิภคิตีนามของนามศัพท์ซึ่งเกี่ยวข้องกับกริยานั้น ๆ

8.1 การเรียงคำชนิดต่าง ๆ ในประโยค

ภาษาสันสกฤตนั้นเป็นภาษาที่ให้อิสระเสรีแก่ผู้ใช้เป็นอันมากในด้านการลำดับในประโยค เช่นเดียวกับภาษามีวิภคิตีปัจจัยทั่ว ๆ ไป ซึ่งมักจะกำหนดหน้าที่และความหมายของคำในประโยคด้วยการแจกวิภคิตี ไม่ใช่ด้วยการเรียงคำ แต่แท้ที่จริงแล้ว ก็มีใช้ว่าการเรียงลำดับคำนั้นจะไม่มีควมสำคัญในภาษาโดยสิ้นเชิง ดังนั้น นักไวยากรณ์ทั้งอินเดียเองและตะวันตกจึงได้สรุปหลักของการเรียงคำออกมาเป็นข้อสังเกตกว้าง ๆ ได้ทั้งที่จะกล่าวต่อไป แต่ไม่มีใครสามารถหากฎเกณฑ์ที่สมบูรณ์แบบและแน่นอนตายตัวลงไปได้ ทั้งนี้ เพราะนักประพันธ์แต่ละคนต่างก็มีสำนวนภาษาเป็นของตัวเองที่บางครั้งก็ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ใด ๆ ของนักไวยากรณ์

การเรียงคำในประโยคตามแบบแผนที่นิยมกันมีดังต่อไปนี้¹

1. โดยปรกติ ประธานซึ่งเป็นนามศัพท์จะอยู่ต้นประโยค มีกริยาสำคัญหรืออาชยาที่อยู่ท้ายประโยค กรรมตรงของกริยาจะอยู่หน้ากริยาโดยไม่มีอะไรคั่น ส่วนคำอื่น ๆ

¹ J.S. Speijer, Sanskrit Syntax. Delhi, Motilal

ในประโยคจะอยู่ตอนกลางของประโยค และโดยที่ผู้ใช้ภาษาสันสกฤตมักจะหลีกเลี่ยงประโยคย่อย ๆ เป็นจำนวนมาก จึงมักหันมาใช้กริยาภิกตฺชนิดต่าง ๆ กันแทน จึงปรากฏว่าตัวประธานของประโยคจะมีกริยาภิกตฺเหล่านี้ขยายอยู่ควยไม่มากนัก

Speijer ได้ตั้งข้อสังเกตว่า เท่าที่เขาคนพบ ในประโยคกรรมวาจกมักจะเรียงผู้กระทำกริยาซึ่งแสดงด้วยวิภคิตีที่ 3 ไว้หน้าประโยค ไม่ใช่เรียงตัวประธานของประโยค ซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำกริยาขึ้นต้น

2. ถ้าประธานที่เป็นนาม มีส่วนขยายเป็นนามศัพท์ ส่วนขยายจะอยู่ข้างหน้าประธาน แต่ถ้าประธานนั้นเป็นสรรพนาม ส่วนขยายจะอยู่ข้างหลังหรือข้างหน้าประธานก็ได้

3. ส่วนขยายของนามศัพท์ตัวไหนก็อยู่หน้านามศัพท์ตัวนั้น แต่ถ้าเป็นส่วนขยายที่เป็นประโยคย่อยจะตามมาข้างหลัง อย่างไรก็ตาม บางที่ส่วนขยายอาจจะอยู่แยกกับนามศัพท์นั้น ๆ ก็ได้

4. อาดปะตามปรกตฺจะอยู่ต้นประโยค หน้าประธาน

5. นิบาตที่ใช้กับนามศัพท์ โดยที่นามศัพท์นั้นจะคงแจกรูปเป็นวิภคิตีหนึ่งวิภคิตีใด โดยเฉพาะจะอยู่หลังนามศัพท์นั้น ๆ

6. เมื่อประโยคสองประโยคมีความสัมพันธ์กัน และเชื่อมติดต่อกันด้วยสรรพนามหรือคำอื่นใดในประโยคหลัง คำนั้น ๆ มักจะนำหน้าประโยคหลัง

อย่างไรก็ดี การเรียงคำในประโยคตามกฎดังกล่าวนี้ ก็เป็นกฎเกณฑ์โดยสังเขปของภาษารอยแก้วเท่านั้น ในภาษารอยกรองกวีจะมีอิสระมากในการใช้ภาษา และมีการตกแต่งกลั่นกรองการใช้คำและการลำดับคำ การจัดวางรูปประโยคอย่างมีศิลปะยิ่งขึ้น เพื่อให้เข้ากับชนิดของคำประพันธ์ การลำดับคำจะมีแนวโน้มออกห่างจากแบบแผนที่ใดกล่าวไปไม่มากนัก ส่วนวนภาษาของกวีมักแพรวพราวไปด้วยสมาสนัยคียาวและพุ่มเพื่อย การใช้ภาษาก็จะเลือกคำให้ส่งอากาศภูมิหรืออ่อนหวานเพื่อให้เกิดเสียงสูงต่ำในบทประพันธ์ตามจังหวะที่ต้องการ ทำให้ประโยคสละสลวยตามลีลาของกวีผู้นั้น ๆ นอกจากนี้ ยังมีกฎของ

ต้นลักษณะซึ่งกวีโดยมากมักปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ดังนั้นกฎการเรียงคำซึ่งสำคัญในภาษาร้อยแก้ว จึงกลายเป็นอันตรรกะในภาษาร้อยกรอง โดยเฉพาะในสมัยมหากาพย์ซึ่งเป็นสมัยที่ยังไม่ได้วางกฎเกณฑ์ใด ๆ แน่นนอน ไม่ว่าจะเป็นหลักไวยากรณ์หรือหลักความสัมพันธ์ของคำในประโยค

8.2 ความสำคัญของกริยา

การแจกกริยาในภาษาสันสกฤต ซึ่งมีบทบาทสำคัญที่สุดในตำราไวยากรณ์สันสกฤตนั้น มิได้มีบทบาทมากถึงขนาดนั้นจริง ๆ ในทางปฏิบัติ ด้วยเหตุที่ว่า รูปกริยาเป็นจำนวนมาก ไม่เป็นที่นิยมใช้ในภาษา และในที่สุดก็ค่อยเลือนหายไปจากภาษา ไม่เพียงแต่กริยาในกาลและอรรถต่าง ๆ เท่านั้น กริยาชั้นที่สองชนิดต่าง ๆ ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความองงายของภาษาในการใช้กริยาตัวเดียวให้มีความหมายแตกต่างกันออกไปก็เสื่อมความนิยมไปด้วย อย่างไรก็ตาม คงเหลือกริยาชั้นที่สองอยู่สองชนิดเท่านั้น คือกริยากรรมวาจกกับกริยาการิตที่ยังคงมีที่ใช้อย่างกว้างขวาง และสามารถสร้างได้จากธาตุแทบทุกธาตุในภาษา แม้ในสมัยหลัง ๆ ในขณะที่กริยาบอกความปรารถนาและกริยานามเหลือมีที่ใช้ในวงจำกัดมาก และกริยาบอกความแน่นก็แทบจะไม่มีที่ใช้เลย

8.3 วิกัตติต่าง ๆ ของนามศัพท์และความหมาย

นามศัพท์ทั่ว ๆ ไป จะแจกได้เป็น 7 วิกัตติ มีชื่อและหน้าที่ดังต่อไปนี้¹

วิกัตติที่ 1 - *prathamā vibhakti* (Nominative) ทำหน้าที่เป็นประธานของประโยคและส่วนขยายประธาน นอกจากนี้บางครั้งยังอาจใช้โดด ๆ โดยไม่เกี่ยวกับประโยคได้ ถ้าจะแปลเป็นภาษาไทย โดยมากจะใช้คำแปลว่า อันว่า ตามแบบภาษาบาลี

¹ *Ibid.*, pp. 27-9.

หากมีการเรียกผู้หนึ่งผู้ใด หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด จะแจกชื่อของสิ่งที่ถูกเรียกนั้นเป็น
อาลปะนะ (Vocative)

วิภक्तिที่ 2 - dvitīyā vibhakti (Accusative) ทำหน้าที่เป็น

- ก. จุดหมายหรือที่ไปของคำกริยาที่แสดงอาการเคลื่อนไหว ใช้คำแปลภาษาไทย
ว่า สู
- ข. กรรมของกรรมกริยา ใช้คำแปลภาษาไทยว่า ซึ่ง
- ค. เครื่องบอกระยะทางหรือเวลา ใช้คำแปลภาษาไทยว่า ตลอด ลั้น
- ง. ใช้เป็นกริยาวิเศษณ์

ปาดินิตังชื่อวิภक्तिนี้ว่า karma

วิภक्तिที่ 3 - tṛtīyā vibhakti (Instrumental) ทำหน้าที่บอกว่านามนั้นๆ
เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการกระทำกริยา เพราะมีความหมายว่าทำด้วยอะไร ทำโดยอะไร
ทำอย่างไร และอีกความหมายหนึ่งเกี่ยวกับการไปด้วยกัน ดังนั้น นามที่แจกเป็นวิภक्तिนี้จึง
มีความหมายกว้างมาก ใช้หมายความถึงผู้กระทำกริยา เครื่องมือที่ใช้ วิธีที่ใช้ ตัวกลางที่ใช้
ลักษณะที่กระทำ คุณสมบัติ เวลา คุณค่า และอื่น ๆ อีกมาก

หากจะแปลเป็นภาษาไทย จะใช้คำแปลว่า ด้วย โดย อัน ตาม เพราะ มี ทั้งนี้
เนื่องจากความหมายอันกว้างขวางดังกล่าว

ปาดินิตังชื่อวิภक्तिนี้ว่า kartr (ผู้กระทำ) และ karaṇa (เครื่องมือ)

วิภक्तिที่ 4 - caturthī vibhakti (Dative) มีความหมายเป็นจุดหมายหรือ
จุดประสงค์ เช่น ให้แก่ หรือกระทำต่อ ส่วนใหญ่จะใช้เป็นส่วนานเปรียบเทียบ วิภक्तिที่ 4
นี้จะใช้ในความหมายสองอย่าง กล่าวคือ หมายถึงจุดสนใจและหมายถึงจุดประสงค์

หากจะแปลเป็นภาษาไทย วิภक्तिนี้ใช้คำแปลว่า แก่ เพื่อ ต่อ

ปาดินิตังชื่อวิภक्तिนี้ว่า sampradāna

วิภक्तिที่ 5 - pañcamī vibhakti (Ablative) มีความหมายเป็นต้นคอ
จุดเริ่มต้น การแยกออกจากกัน ระยะทาง การถดถอย สาเหตุ เป็นต้น ในภาษาไทย
ใช้คำแปลวิภक्तिนี้ว่า แต่ จาก คว่า เหตุ

ปาณินตั้งชื่อวิภक्तिนี้ว่า apādāna

วิภक्तिที่ 6 - ṣaṣṭhī vibhakti (Genitive) มีความหมายในเชิงมีส่วนติด
ต่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อาจแบ่งได้เป็นวิภक्तिที่ 6 ชนิดที่แสดงความเป็นเจ้าของ แสดง
ความเป็นส่วนย่อยของส่วนใหญ่ แสดงประธาน แสดงกรรม นอกจากนั้นใช้ประกอบกับคำ
คุณศัพท์บางตัว ในภาษาสันสกฤตวิภक्तिที่ 6 จะแสดงเวลา โดยใช้เป็นประธานและกริยา
ของประโยคย่อยที่เรียกว่า Genitive Absolute หรือในตำราไวยากรณ์บาลีเรียกว่า
ประโยคอนุทรโค และวิภक्तिที่ 6 จะใช้แทนวิภक्तिที่ 4 ได้ด้วย

ในภาษาไทยใช้คำแปลวิภक्तिนี้ว่า แห่ง ของ เมื่อ
แต่ปาณินมีใตตั้งชื่อไว้เป็นภาษาสันสกฤตแต่อย่างใด

วิภक्तिที่ 7 - saptamī vibhakti (Locative) มีความหมายถึงสถานที่ ดังนั้น
จะหมายถึง ใน ที่ สู่ บน ก็ได้ บางครั้งความหมายอาจมีใตหมายถึงสถานที่โดยตรง แต่มี
ขอบเขตหมายถึงอย่างอื่น ๆ ด้วย เช่น เวลา สถานการณ์แวดล้อม สาเหตุ ทั้งยังใช้เป็น
ประธานและกริยาของประโยคย่อย ชนิดที่เรียกว่า Locative Absolute ซึ่งในตำรา
ไวยากรณ์บาลีเรียกว่า ประโยคลักษณะ ใต บางครั้งอาจหมายถึงจุดประสงค์อีกด้วย

ในภาษาไทยใช้คำแปลวิภक्तिนี้ว่า ใน ไกล ที่ ครั้นเมื่อ ในเพราะ
ปาณินตั้งชื่อวิภक्तिนี้ว่า adhikarāna

Monier Williams ได้บอกรายชื่อของวิภक्ति์นามทั้ง 7 ไว้เป็นภาษาสันสกฤต
ดังต่อไปนี้¹

วิภक्ति์ 1	(Nominative)	prathamā	หรือ	kartr
วิภक्ति์ 2	(Accusative)	dvitīyā	หรือ	karma
วิภक्ति์ 3	(Instrumental)	tr̥tīya	หรือ	karana
วิภक्ति์ 4	(Dative)	caturthī	หรือ	sampradāna
วิภक्ति์ 5	(Ablative)	pañcamī	หรือ	apādāna
วิภक्ति์ 6	(Genitive)	ṣaṣṭhī	หรือ	sambandha
วิภक्ति์ 7	(Locative)	saptamī	หรือ	adhikarāna
อาลปะนะ	(Vocative)			sambuddhi

ชื่อวิภक्ति์ทั้งหมดนี้ ในตำราไวยากรณ์บาลีและสันสกฤตที่เขียนเป็นภาษาไทย มักจะเรียกทับศัพท์เป็นภาษานั้น ๆ กล่าวคือ ถ้าเป็นภาษาบาลีจะเรียกว่า ปฐมวิภक्ति์ ทุตียา-วิภक्ति์ คตียาวิภक्ति์ จตุตถวิภक्ति์ ปัญจมีวิภक्ति์ ฉัฐวิภक्ति์ และสप्तคมีวิภक्ति์ ตามลำดับ และถ้าเป็นภาษาสันสกฤตจะเรียกว่า ประถมาวิภक्ति์ ทวตียาวิภक्ति์ ตฤตียาวิภक्ति์ จทรถวิภक्ति์ ปัญจมีวิภक्ति์ षष्ठวิภक्ति์ และสप्तคมีวิภक्ति์ ตามลำดับ แต่เนื่องจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะกล่าวถึงกริยาโดยละเอียด นามศัพท์มีความสำคัญเป็นอันดับรอง ดังนั้นเมื่อมีการแจกกริยาอยู่สองแบบที่เรียกชื่อว่า ปัญจมีวิภक्ति์ และสप्तคมีวิภक्ति์ จึงเห็นควรที่จะเลี่ยงไปเรียกชื่อวิภक्ति์นามเรียงตามลำดับว่า วิภक्ति์ที่ 1, 2, 3, ... 7 อันเป็นคำแปลของชื่อทั้งหมด เพื่อไม่ให้ซ้ำกับชื่อวิภक्ति์ของกริยาซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญกว่า

¹ Monier Williams, A Practical Grammar of the Sanskrit Language (4th ed.; Varanasi : The Chowkhamba sanskrit Series Office, 1962), p.65.

8.4 ความสำคัญและความหมายของกริยากรรมวาจก

ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ว่า กริยากรรมวาจกนั้นนอกจากปัจจุบันกาลทั้ง 4 แล้ว จะมีรูปเหมือนกับกริยาอาत्मเนभหรือที่เรียกว่า Middle หรือ Medial Voice ทุกประการ ดังนั้น ความหมายของปโรक्षाวิภक्ति cakre อาจหมายถึง 'เขาทำแล้ว (เพื่อตนเอง)' หรือ 'อันเขาทำแล้ว' ก็ได้ทั้งสองอย่าง หรืออนาคตกาล dharisyate อาจหมายความว่า 'เขาจักทรงไว้ (เพื่อตนเอง)' หรือ 'อันเขาจักทรงไว้' ก็ได้เช่นกัน หรือจากตัวอย่างจริง ๆ ที่ปรากฏในสมัยมหาภากาพย์ ดังนี้

sa cuksubhe tena tadābhibhūto medārdragātro

rudhirāvasiktah//

R.6:67:18

ความแตกต่างระหว่างปรัสไมบทกับอาत्मเนभ ส่วนใหญ่เป็นเพียงตามทฤษฎี โดยเฉพาะสมัยมหาภากาพย์และสันสกฤตมาตรฐาน บางธาตุใช้เฉพาะปรัสไมบท และบางธาตุใช้เฉพาะอาत्मเนभ กฎต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นมานั้นเป็นเพียงกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ ไม่เกี่ยวข้องกับความหมาย แม้ธาตุบางตัวจะใช้แจกได้ทั้งสองบท ก็ไม่ได้หมายความว่า จะมีความแตกต่างทางความหมายเสมอไป ในคำประพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยมหาภากาพย์จะใช้แจกด้วยวิภक्तिข้อกับหนึ่ง ซึ่งไม่ถูกต้องตามกฎย่อย ๆ เพื่อให้ถูกต้องตามข้อบังคับของฉันทลักษณ์ อย่างไรก็ตาม เราอาจถือว่ากริยาที่แจกเป็นอาत्मเนभนั้นเป็นกรรมวาจกสะท้อน (Reflexive passive) ¹ หรือที่สันสกฤตเรียกว่า karmakartari ได้ในหลายกรณี เช่น

kliśyante pāṇḍava nityam vanavāsādibhirbhr̥sam/

MBh.8:87:76

¹ ค. 3.2.1:3 หน้า 41.

กริยากรรมวาจกนี้ นับว่าเป็นกริยาชั้นที่สองที่สำคัญมากเพราะมีที่ใช้มากทั้งชนิดที่เป็นกรรมวาจกและภาววาจก นอกจากนั้น ยังใช้แสดงการกระทำที่เป็นอกรรมกริยาได้ แทนที่จะวางรูปประโยคเป็นแบบสกรรมกริยาทั่ว ๆ ไป เช่น

bhidyamāne sarīre tu jīvo nāivopalabhyate//

MBh.12:188:13

āsevannimamadyāyam narah pāpāt pramucyate//

MBh.1:1:261

แต่ในกรณีที่ใช้รูปกรรมวาจกในความหมายเป็นอกรรมกริยานี้ โดยมากจะใช้แสดงด้วยกริยาที่เรียกกันว่า กริยาหมวดที่ 4 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกริยาอกรรมกัณฑ์ที่ได้อธิบายมาแล้ว ในบทที่ 3

8.5 ความสัมพันธ์ของกริยากรรมวาจกกับนามศัพท์

กริยากรรมวาจกนี้ สามารถที่จะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับนามศัพท์ได้หลายวิภคิต์ ในกรณีต่าง ๆ กัน ซึ่งจะได้อธิบายความสัมพันธ์เหล่านั้นโดยละเอียด ดังต่อไปนี้

8.5:1 ความสัมพันธ์ของกริยากรรมวาจกกับนามศัพท์วิภคิต์ที่ 1 และวิภคิต์ที่ 2

วิภคิต์ที่ 1 คือตัวประธานของประโยคทั่ว ๆ ไป ในประโยคกรรมวาจกนั้น วิภคิต์ที่ 1 หรือประธานของประโยค ก็คือตัวกรรมเติมในประโยคกรรมวาจกที่มีความหมายเดียวกันนั่นเอง แต่ในกรณีที่กริยานั้นมีกรรมมารับเกินกว่า 1 ตัว เราจะต้องพิจารณาว่าควรจะใช้ตัวไหนเป็นประธานในการกลับประโยคเป็นกรรมวาจก

การสร้างประโยคกรรมวาจก หรือการกลับประโยคกรรมวาจกเป็นกรรมวาจก ในภาษาสันสกฤตนั้น ไม่ได้จำเพาะเจาะจงเหมือนภาษาอื่นเช่นภาษาอังกฤษที่จะต้องเลือกใช้เฉพาะกริยาที่เป็นสกรรมกริยาและไม่ใช่อกรรมกริยา เพราะถือว่าอกรรมกริยาไม่มีกรรมมารับ ทำให้แปลงเป็นกรรมวาจกไม่ได้ แต่ภาษาสันสกฤตมีขอบเขตของกรรมวาจกกว้างกว่า สามารถทำจากกริยาทั้งสองชนิด คือ อกรรมกริยาและสกรรมกริยาได้

ถ้าหากกริยาแท้ของประโยคเป็นอกรรมกริยา ประโยคกรรมวาจกใหม่นั้นจะเรียกว่า ภาววาจก โดยประธานเดิมในกรรตุวาจกจะกลับเป็นวิภคิตีที่ 3 เช่น

tvayā tvidānīm dharmajña rājatvamavalambyatām//

R.2:72:52

แต่ถ้าหากกริยาแท้ของประโยคเป็นสกรรมกริยา เราจะต้องมีการพิจารณาในชั้นต่อไป ดังนี้

8.5.1.1 การสร้างกรรมวาจกจากกริยาที่มีกรรมตัวเดียว

กรรมวาจกแบบนี้ ~~กริยาแท้ของประโยค~~ จะเป็นสกรรมกริยา เพราะสร้างจากสกรรมธาตุ และวิภคิตีที่ 2 อันเป็นกรรมตัวเดียวของประโยคนั้น เป็นกรรมตรงของกริยา ในรูปกรรมวาจก วิภคิตีที่ 2 จะเปลี่ยนเป็นวิภคิตีที่ 1 และวิภคิตีที่ 1 จะเปลี่ยนเป็นวิภคิตีที่ 3 อันมีความหมายว่าผู้กระทำกริยานั้น เช่น

yathā yathā hi nr̥patiḥ puṣkareṇāiva jīyate/

MBh.3:60:14

yā vihinā tvayā rājñā dharmajñena mahātmanā//

R.2:77:16

อกรรมธาตุบางตัวสามารถใช้เป็นสกรรมกริยาได้ โดยมีเงื่อนไขต่าง ๆ กัน ดังต่อไปนี้

1. อกรรมธาตุใด ๆ ก็ตาม จะเปลี่ยนเป็นสกรรมกริยาเมื่อตามหลังอุปสรรคต่อไปนี้ คือ ati, adhi, anu, upa และ prati ดังนั้น ประโยคที่ประกอบด้วยกริยาซึ่งตามหลังอุปสรรคเหล่านี้ จึงสามารถเปลี่ยนเป็นรูปกรรมวาจกแท้ (ที่มีใช้ภาววาจก) ได้ดังตัวอย่าง

neha tiṣṭhati kākēyī visrabdham pratibhaṣyatām//

R.2:57:31

sa rathāir^{na}ndighoṣāisca prsthato hyanugamyate/

MBh.13:107:107

หรือจะยังคงใช้เป็นรูปกรรตุวจากก็ได้ เช่น

sāṅgapaniṣadhān vedān viprāścādhīyate tadā//

MBh.1:64:9

อย่างไรก็ตาม จากการค้นคว้าเกี่ยวกับกริยากรรมวาจกในสมัยมหากาพย์ พบว่ามีอุปสรรคอีกบางตัว ซึ่งมีอำนาจทำให้กรรตุวกลายเป็นสกรรตุว อันเป็นทางที่จะเปลี่ยนรูปประโยคเป็นกรรตุวจากได้เช่นกัน แต่มีได้เป็นไปทุกกรณี จะเกิดขึ้นเพียงบางกรณีเท่านั้น อุปสรรคเหล่านี้ได้แก่ ā, abhi เป็นต้น ดังตัวอย่าง

vimucyate capi sa sarvasamkarāir^{na} cāsyā

doṣāirabhibhūyate manah/

MBh.13:106:72

āsthīyatam jaye yogo dharmamutsrjya pāṇḍavah//

MBh.7:190:11

2. อกรรตุวบางตัวจะกลายเป็นสกรรตุวไปโดยอัตโนมัติ ทันทีที่วิภคิตีที่ 2 มารับ โดยไม่ต้องมีอุปสรรคใด ๆ นำหน้า กริยาเหล่านั้นได้แก่¹

ก. กริยาที่มีความหมายว่า พูก กล่าว เล่า ฯลฯ ถ้าพูกกับไครนามตัว หลังนี้จะใช้วิภคิตีที่ 2 ได้ เพราะเป็นกรรมของกริยา

¹ Speijer, op.cit., p. 31.

ข. อกรรมธาตุจำนวนมาก ซึ่งเมื่อมีวิกัตติที่ 2 มารับแล้วความหมายจะ/ เปลี่ยนไปเล็กน้อย แต่ไม่ถึงเค้าเดิม คือ

(1)	roditi	'ร้องไห้'	เป็น	'ร้องไห้ถึง'
(2)	hasati	'หัวเราะ'	"	'หัวเราะเยาะ'
(3)	nandati	'ยินดี'	"	'ยินดีกับ'
(4)	śocati	'เสียใจ'	"	'ส่งสาร'
(5)	varsati	'ฝนตก'	"	'ไปรบ'
(6)	yudhyati	'สู้รบ'	"	'สู้กับ'
(7)	cintayati	'คิด'	"	'คิดถึง, คำนึงถึง'
(8)	กริยาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเตร็ดเตร่ การกระทำผิดพลาด			
- เช่น ✓ bhram, ✓ at หมายความว่า ผานไป ก็ใช้ได้เช่นกัน

นอกจากนั้น กริยาประเภทเดียวกันนี้ที่ใช้ในรูปประโยค เช่น
 mrgayāṃ dhāvati 'เที่ยวล่าสัตว์' bhāikṣam carati 'เที่ยวภิกขาจาร'
 ก็เช่นเดียวกัน

(9) กริยาประเภท namaskaroti, namati 'ทําความเคารพ'
 ผู้ที่ได้รับความเคารพจะใช้วิกัตติที่ 2 เป็นกรรมได้

ประโยคที่ประกอบด้วยอกรรมธาตุตามข้อ 2 นี้ จะสามารถเปลี่ยนเป็น
 กรรมวาจกได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น

sa vrsyamāno bānāudhairatikāyo mahābalaḥ/

R.6:71:97

yadyapyesā mama prītirhitamanyatvicintyatām/

R.2:2:16

กริยาดังกล่าวไปแล้วทั้งสองพวกนั้น ทำหน้าที่เป็นสกรรมกริยา เพราะฉะนั้น ประโยคที่มีกริยาเหล่านี้เป็นกริยาแท้ จึงสามารถเปลี่ยนเป็นกรรมวาจกได้ เช่นเดียวกับ สกรรมกริยาอื่น ๆ และไม่ถือว่าเป็นอกรรมกริยา แม้จะสร้างขึ้นจากอกรรมธาตุ

กริยาที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหว จะมีจุดหมายที่เคลื่อนไหวไปสู่จุดหมายนั้น แสดงด้วยวิภคิตีที่ 2 ซึ่งภาษาไทยแปลว่าสู่ เมื่อเปลี่ยนเป็นกริยากรรมวาจก วิภคิตีที่ 2 นี้ บางครั้งก็จะคงเดิม แต่บางครั้งก็เปลี่ยนเป็นวิภคิตีที่ 1 ได้ เหมือนกับเป็นกรรมตรงของ กริยา ดังนั้น รูปประโยคว่า *mayā grāmo gamyate* หรือ *mayā grāmo gantavyaḥ* จึงเป็นรูปประโยคที่ถูกต้องเช่นเดียวกับ *mayā grāmam gamyate* หรือ *mayā grāmam gantavyaḥ*

แต่มีข้อแม้ว่า วิภคิตีที่ 2 ที่แสดงจุดหมายนี้ไม่สามารถเปลี่ยนเป็นวิภคิตีที่ 6 ได้ ในกรณีที่วิภคิตีที่ 2 ซึ่งเป็นกรรมตรงของกริยาทั่ว ๆ ไปสามารถเปลี่ยนเป็นวิภคิตีที่ 6

มีกรรมตรง (วิภคิตีที่ 2) ของกริยาอยู่ชนิดหนึ่งเรียกว่า Cognate Object เกิดจากธาตุตัวเดียวกับกริยา มีลักษณะเป็นอาการนามของกริยานั้น ๆ ซึ่งในประโยคกรรมวาจกจะมีลักษณะเช่นนี้

rāma tena tu durjīvim yaḥ parānupajīvati//

R.2:105:7

กรรมตรงซึ่งอยู่ในลักษณะนี้สามารถกลับเป็นวิภคิตีที่ 1 ในการสร้างประโยคกรรมวาจกได้ เช่น

kumāre bharate vṛttirvartitavyā ca rājavat/

R.2:58:20

8.5.1.2 การสร้างกรรมวาจกจากกริยาที่มีกรรมซ้อน¹

กริยาบางตัวต้องการกรรมซ้อน คือมีนามวิภक्तिที่ 2 มารับในฐานะกรรมพร้อมกัน สองตัวในประโยค คือกริยาต่อไปนี้

ก. กริยาที่แปลว่าพูด เช่น √ brū, √ vac, āha หรือแปลว่า ขอ, ถาม เช่น √ yāc, √ bhikṣ, prārthayati, prcchati หรือแปลว่าสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง anusāsti, adhyāpayati

ข. กริยาอื่นๆ ที่สำคัญได้แก่ jayati 'ชนะ, ไถ้มา' dogdhi 'รีกันม' dandayati 'ลงโทษ' ตัวอย่างเช่น

tato'ntariksago vācam vyājahāra nalam tadā/

MBh.3:53:20

ārogyam bruhi kausalyāmatha pādābhivandanam/

R.2:52:31

suvarṇam rajatam gāśca na tvam rājan vṛṇomyaham/

MBh.1:56:24

karisye sarvamevāhamāryā yadanusāsti mām//

R.2:39:27

nisadhān pratipadyasva jitvā rājyam nalam nrpam//

MBh.3:59:5

กริยาเหล่านี้กล่าวมานี้ ไม่มีตัวใดเลยที่จำเป็นต้องใช้กรรมซ้อน หากแต่เป็นส่วนานภาษาที่นิยมใช้กันเช่นนั้น และจะใช้ส่วนานแบบอื่นก็ได้ เช่นใช้วิภक्तिที่ 4 กับบุคคลที่พูดด้วย เป็นต้น บางทีส่วนานที่ใช้กรรมซ้อนไม่เป็นที่นิยมมากนักก็ควยเข้าไป อีกประการหนึ่ง

¹ กริยาประเภทนี้ ในตำราภาษาศาสตร์ที่เขียนเป็นภาษาไทย มักเรียกกันว่า กริยาทวิกรรม.

กริยาบางตัวอย่างเช่น kathayati 'เล่า' vedayati 'บอก' ādisāti 'สั่ง' ไม่
ใช้กับกรรมชอนเลย

เวลาจะสร้างกรรมวาจกจากกริยาประเภทนี้ บุคคลที่ถูกขอ ได้รับการทักทาย
หรือถูกเอาชนะจะเปลี่ยนเป็นวิภคิตี 1 แต่สิ่งที่ตามถึงหรือพูดถึง หรือได้รับ จะคงอยู่เป็น
วิภคิตี 2 ตามเดิม¹ ตัวอย่างเช่น

na hi te niṣṭhuraṃ vācyo bharatto nāpriyaṃ vacaḥ/

R.2:97:15

แต่เขามักจะหลีกเลี่ยงไม่ทำเป็นรูปกรรมวาจก โดยจะหันไปใช้รูปแบบ
อื่นแทน

8.5.2 ความสัมพันธ์ของกริยากรรมวาจกกับนามศัพท์วิภคิตี 3 วิภคิตี 5 และวิภคิตี 6

นอกจากวิภคิตี 1 และ 2 แล้ว กริยากรรมวาจกยังมีส่วนสัมพันธ์กับวิภคิตีอื่น ๆ
ซึ่งเรียกว่า Oblique Cases อีกด้วย แต่ไม่ทั้งหมด คือจะมีความสัมพันธ์กันเฉพาะ
วิภคิตี 3, 5 และ 6 เท่านั้น ส่วนวิภคิตี 4 และ 7 นั้น ไม่มีความเกี่ยวข้องกับ
กริยากรรมวาจก นอกเสียจากว่าจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับกริยาตัวนั้น ๆ อยู่ก่อน

วิภคิตี 3 นับว่ามีบทบาทสำคัญมากในประโยคกรรมวาจก เพราะเป็น kartr
หรือผู้กระทำ ใช้ใน 2 กรณีด้วยกัน คือ

- ก. ใช้ในประโยคกรรมวาจก เพื่อแสดงผู้กระทำกริยานั้น ๆ ดังที่ได้อธิบายไว้แล้ว
- ข. ใช้สำหรับอาการนามหรือนามกิตก แสดงผู้กระทำกริยานั้น ๆ เช่นเดียวกับ
ข้อที่แล้ว เช่น pareṇa nindām 'ซึ่งคำติเตียนโดยผู้อื่น' ละกริยา kṛtām 'ไว้ในฐานที่

¹ Speijer, *op.cit.*, pp. 34-5.

เข้าใจ ตามปรกติในกรณีนี้นิยมใช้วิภคิตี 6 มากกว่า เป็น *parasya nindām* 'ซึ่งคำ
 ติเตียนของผู้อื่น' แต่เนื่องจากวิภคิตี 6 นั้น สามารถใช้เป็นกรรมของอาการนามเช่นนี้ได้
 ถ้าหากอยู่ในประโยคเดียวกันจะทำให้เกิดกรณีกำกวมขึ้น เพราะมีวิภคิตี 6 ซ้อนกันสองตัว
 ในประโยค เป็นเหตุให้ไม่แน่ใจว่าตัวใดเป็นผู้กระทำกริยา ตัวใดเป็นผู้ถูกกระทำกริยา จึงมี
 วิธีหลีกเลี่ยงกรณีเช่นนี้ในภาษาโดยเปลี่ยนใหญ่ผู้กระทำกริยาเป็นวิภคิตี 3 เสีย ส่วนผู้ถูก
 กระทำคงเป็นวิภคิตี 6 ตามเดิม

หากเป็นผู้กระทำของ Gerundive จะใช้ไคทั้งวิภคิตี 3 และวิภคิตี 6 แต่มี
 กฎว่า ถ้า Gerundive นั้น มีความหมายเป็นกริยา จะแสดงผู้กระทำด้วยวิภคิตี 3 แต่ถ้า
 มีความหมายเป็นนามหรือคุณนาม ก็แสดงผู้กระทำด้วยวิภคิตี 6 (ในภาษาเก่าสมัยพระเวท
 จะสามารถใช้วิภคิตี 4 เป็นผู้กระทำของ Gerundive ไคด้วย เป็นภาษาถิ่นที่เก่ามาก) ¹

สาเหตุหรือสิ่งจูงใจที่ทำให้เกิดสิ่งใดขึ้น จะแสดงด้วยวิภคิตี 3 ซึ่งสามารถใช้
 วิภคิตี 5 แทนได้เหมือนกัน แต่ไม่เสมอไป วิภคิตี 5 จะเป็นที่ต้องห้ามใน 2 กรณี ซึ่งจะ
 ต้องเกิดขึ้นพร้อมกัน คือ

1. สาเหตุหรือสิ่งจูงใจนั้นเป็นตัวผู้กระทำกริยาคอยในเวลาเดียวกัน
2. เป็นอาการนามสตรีลิงค์บอกคุณลักษณะ เช่นเราสามารถกล่าววว่า *vīryeṇa muktaḥ* หรือ *vīryānmuktaḥ* ก็ได้ แต่จะตองกล่าววว่า *bhiyā palāyitaḥ* ทั้งนี้
 เพราะ *bhī* นั้นเป็นอาการนามสตรีลิงค์ จาก / *bhī* คอยเหตุนี้เองหรือครั้งนาม पुल्लिङ्ग
 และนปุงสกลิงควิภคิตี 5 จึงสามารถไปคยกันไคกับนามสตรีลิงควิภคิตี 3 เช่น

*babhūva hyasya hrdaye cintā sumahatī tadā/
 tvarayā cāpi dūtānām svapnasyāpi cā darśanāt//*

R.2:70:25

¹ *Ibid.*, p. 49-50.

ในสมัยหลัง ๆ งานทางวิทยาศาสตร์ จิตวิทยา อรรถกถา และงานประเภทเดียวกันนี้ มักใช้วิภคิตี 5 ในรูป -tvāt สลับกับวิภคิตี 3 ในรูป -tyā เมื่อจะบอกถึงสาเหตุหรือสิ่งกระตุ้นให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้น ¹

วิภคิตี 5 จะใช้แสดงสาเหตุหรือสิ่งจูงใจต่าง ๆ ได้เมื่อหมายถึงจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดผล ในความหมายนี้ใช้วิภคิตี 3 แทนได้เหมือนกัน และในกรณีที่เป็นอาการนามสตรีลิงค์แสดงคุณลักษณะแล้ว ต้องใช้วิภคิตี 3 แทนนอกจากนั้นแล้ว วิภคิตี 3 และ 5 สลับเปลี่ยนกันไต่ตลอดในความหมายเดียวกัน บางทีใช้รวมกันก็มี

แต่ถ้าสาเหตุดังกล่าวเป็นหน้าที่หรือข้อผูกพันที่เกิดผลขึ้นมาจากสิ่งนั้น ๆ จะใช้แต่วิภคิตี 5 อย่างเดียว เช่น หนับญคุณ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นามศัพท์ที่มิใช่เป็นวิภคิตี 5 แสดงสาเหตุไม่ได้ จะทำได้แต่เป็นวลี โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยมีคำว่า hetoh ต่อท้าย

วิภคิตี 5 แสดงสาเหตุนี้ บางทีจะมีลักษณะเป็นกริยาวิเศษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อลงท้ายด้วยปัจจัย tah ปัจจัยนี้ถือกันว่ามีค่าเท่ากับวิภคิตี 5 โดยทั่ว ๆ ไป แต่ก็มีใช้จะเหมือนกันที่เดียวกันในคานวีสใช้ ปาณินิได้ไต่กฎไว้เกี่ยวกับการใช้ปัจจัย tah กับคำนาม ซึ่งบอกขอบเขตของกริยาวิเศษณ์ แม้ว่าส่วนใหญ่จะตรงกันกับวิภคิตี 5 แต่ ๆ แต่บางครั้งก็ต่างกันไปบ้าง ²

วิภคิตี 6 นั้น ตามปรกติใช้ไต่ทั้งเป็นกรรมและเป็นประธานของนามกิตติที่เป็นอาการนาม แต่ตัวที่เป็นประธานหรือที่เรียกว่า Subjective Genitive นั้น อาจสลับเปลี่ยนกันไต่กับวิภคิตี 3 เช่น

tatah kirīṭi samcintya tesam tatra cikīrṣitam/

MBh.14:74:4

¹ Ibid., p. 85.

² Ibid., pp. 80-81, 218.

tamatrīṅgantumārebhe vittārthamiti nah śrutam/

MBh.3:185:2

ในกรณีเหล่านี้ตามปรกติเราจะใช้วิภคิตีที่ 3 เพราะทำหน้าที่เป็น kartr หรือผู้กระทำอาการในประโยคกรรมวาจก

ตามหลักของปานิณี ถ้าหากนามกิตกตัวนั้นมีทั้งประธานและกรรมอยู่ด้วย ตัวประธาน จำเป็นจะต้องใช้วิภคิตีที่ 3 (ดังที่กล่าวมาแล้วในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิภคิตีที่ 3) เหตุที่ทำเช่นนี้ก็เพื่อจะหลีกเลี่ยงวิภคิตีที่ 6 สองตัวซ้อน ซึ่งทำให้เกิดกรณีกำกวม เราอาจขยายข้อสังเกตนี้ออกไปอีกคือ การหลีกเลี่ยงจะเกิดขึ้นแทบทุกกรณีที่ Subjective Genitive นี้พบกับวิภคิตีที่ 6 ตัวอื่น ๆ ทั้งหมด ไม่ว่าวิภคิตีที่ 6 นั้น ๆ จะมีความหมายอย่างไร มีน้อยครั้งที่จะไม่หลีกเลี่ยง Subjective Genitive แต่ไปเลี้ยงตัวอื่น¹

ส่วนวิภคิตีที่ 6 ที่เป็นกรรมนั้น บางโอกาสจะสับเปลี่ยนกันไต่กับวิภคิตีที่ 7 หรืออยู่กับนิบาต เช่น prati, apari เป็นต้น แต่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับกริยากรรมวาจก

8.6 ความสำคัญและความหมายของกริยาการีต

ดังที่ได้เคยกล่าวมาในบทที่ 4 ว่า กริยาการีตนั้นคือกริยาชนิดที่ประธานของกริยา ไม่ใช่ผู้กระทำกริยาเอง แต่เป็นผู้ที่กระตุ้นหรือเราให้ผู้กระทำนั้นกระทำกริยา ดังนั้น กริยาชนิดนี้จึงต่างกับกริยาชั้นที่สองชนิดอื่นตรงที่วิภคิตีที่ 1 มิได้แสดงผู้กระทำกริยา และก็ต่างกับกริยากรรมวาจกด้วย ตรงที่ว่าแม้ว่าวิภคิตีที่ 1 จะมีได้แสดงผู้กระทำกริยาเช่นเดียวกัน แต่วิภคิตีที่ 1 ของกริยากรรมวาจกเป็นผู้ถูกกระทำกริยา ส่วนวิภคิตีที่ 1 ของกริยาการีตเป็นต้นเหตุใหญ่ผู้กระทำกริยานั้นกับผู้อื่นหรือสิ่งอื่นต่อไปอีก

¹ Ibid., p. 85.

8.7 ความสัมพันธ์ของกริยาการีตกับนามศัพท์

กริยาการีตโดยปรกติไม่มีความสัมพันธ์กับนามศัพท์วิภคิตีต่าง ๆ มากเท่ากริยากรรมวาจก นอกเสียจากจะเป็นการีตชนิดกรรมวาจก ความสำคัญของการีตจะอยู่ที่วิภคิตีที่ 2 และ 3 โดยเราจะต้องการวิภคิตีที่ 1 ตัวใหม่ ให้เป็นประธานของกริยาการีต ส่วนประธานเดิมของกริยาชั้นที่หนึ่งนั้นจะกลายเป็นวิภคิตีที่ 2 หรือ 3 โดยต้องพิจารณาดังนี้

1. ถ้ากริยาชั้นที่หนึ่งของธาตุตัวนั้นเป็นนุกรมกริยา เราจะใช้การีตของธาตุนั้น เข้าคู่กับวิภคิตีที่ 2 ของประธานตัวเดิม (คือประธานของกริยาชั้นที่หนึ่ง) ส่วนประธานตัวใหม่ บางครั้งก็ละไว้ในฐานที่เข้าใจ¹ เช่น

dharayāmāsa ca prāṇānṛsīmsca samupānayat/

MBh.1:106:15

vidrāvya ca kurūn sarvāmstāmsca hatvā padānugān/

MBh.9:26:41

tam vardhayitvā rājānam sūtaḥ pūrvam jyāśiṣā/

R.2:34:5

กฎข้อนี้ใช้กับกริยาที่แปลว่า ไป ไต่ควาย เช่น

mām cāsmāi prayato bhūtvā niryātayitumarhasi/

R.5:21:22

แต่เนื่องจากกริยาเหล่านี้จะมีวิภคิตีที่ 2 มารับได้ ดังนั้นบางครั้งเราจะพบว่าวิภคิตีที่ 2 เกิดขึ้นมาในประโยคพร้อมกันสองตัว ตัวหนึ่งคือจุดหมายปลายทางของกริยา ส่วนอีกตัวหนึ่งมาจากประธานตัวเดิมของกริยาชั้นที่หนึ่ง เช่น

¹ Ibid., pp. 35-6.

vilayaṃ gamayāmasa harsayan pitaram tathā//

MBh.1:226:48

2. ถ้าวิชาชั้นที่หนึ่งเป็นสกรรกริยา ส่วนวันที่ใช้เมื่อสร้างเป็นกริยาการีตจะทำได้สองอย่าง คือประธานของกริยาชั้นที่หนึ่งอาจจะกลายเป็นวิกัตติที่ 2 เช่นเดียวกับชนิดที่แล้ว หรือบางทีก็จะทำเป็นวิกัตติที่ 3 ซึ่งทั้งสองอย่างนี้นิยมมากใกล้เคียงกัน และถ้าทำเป็นอย่างแรกก็จะต้องมีวิกัตติที่ 2 พรอมกันสองตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ กรรมของกริยาชั้นที่หนึ่ง และประธานตัวเดิมของกริยาชั้นที่หนึ่ง

ความแตกต่างของรูปประโยคทั้งสองอย่าง อยู่ที่ความหมายแฝงซึ่งอยู่ภายใต้โครงสร้างของประโยคนั้น กล่าวคือถ้าหากหมายความว่า 'เขา' ยัง 'ฉัน' ให้กระทำบางสิ่งบางอย่าง 'ฉัน' ทำเพราะแรงกระตุ้นของ 'เขา' ความสำคัญอยู่ที่ตัว 'ฉัน' รูปประโยคจะออกมาเป็น *mām kiñcitkārāyati* แต่ถ้าหากตั้งใจจะหมายความว่า 'เขา' กระทำกิจการบางสิ่งบางอย่างสำเร็จ โดยมี 'ฉัน' เป็นเพียงผู้รับใช้หรือเครื่องมือที่ช่วยให้งานของ 'เขา' สำเร็จ ความสำคัญอยู่ที่ตัว 'เขา' รูปประโยคจะออกมาเป็น *kiñcitkārāyati mayā* ในสมัยมหากาพย์นิยมใช้รูปประโยคทั้งสองอย่างในความหมายเป็นการีต¹ เช่น

tvāṃ kathāṃ ninditaṃ karma kārayeyam nṛpātmaja//

MBh.4:41:5

tato'bhyetya hayaṃ viro yajñiyaṃ pārtharakṣitam/
grāhayāmasa puruṣāirhayaṣikṣavisāradāih//

MBh.14:79:17

¹ Ibid., pp. 36-7.

8.7.1 การกลับประโยคการีตเป็นประโยคการีตกรรมวจาก

หนทางที่จะกลับประโยคกรรมวจากธรรมคาให้เป็นกรรมวจากนั้น ทำได้วิธีเดียวตั้งที่ได้อธิบายไปในเรื่องของกรรมวจาก แต่หนทางที่จะกลับประโยคการีตให้เป็นประโยคการีตกรรมวจากนั้นทำได้ถึงสองทาง¹ ได้แก่

1. ประธานตัวเดิมของกริยาชั้นที่หนึ่งกลับเป็นวิภคิตีที่ 1 ส่วนกรรมของกริยาชั้นที่หนึ่งยังคงเป็นวิภคิตีที่ 2 นั้นหมายถึงว่าประโยคการีตในหัวข้อที่แล้วจะเป็นชนิดโคกก็ตาม ใน 2 ชนิด ไม่ว่าชนิด *mām kiñcitkārayati* หรือชนิด *kiñcitkārayati mayā* ก็สามารถที่จะเปลี่ยนเป็นประโยคการีตกรรมวจากว่า *aham kiñcitkārye* ได้ คือให้กรรมของการีตเป็นประธานของกรรมวจาก แต่กรรมตัวเดิมคงเดิม มีความหมายว่า 'ฉันถูกเขาใช้ให้ทำบางสิ่งบางอย่าง' หรือตัวอย่างที่มีใช้จริง ๆ ในสมัยมหากาพย์ ดังนี้

kāryate hyavaśah karma sarvaḥ prakṛtijāirgunāih//

MBh.6:27:5

śrāvitastvam mayā guhyam jñāpitaśca sanātanam/

MBh.14:16:9

2. ประธานตัวเดิมของกริยาชั้นที่หนึ่งกลายเป็นวิภคิตีที่ 3 แต่กรรมของกริยาชั้นที่หนึ่งเป็นวิภคิตีที่ 1 กล่าวคือ ประโยคการีตชนิดโคกก็ตาม สามารถที่จะเปลี่ยนเป็นการีตกรรมวจากชนิดนี้ได้ ประโยคการีตสองชนิดดังกล่าวข้างต้นสามารถเปลี่ยนได้เป็นรูป *kiñcitkāryate mayā* ได้ (บังเอิญ *kiñcit* วิภคิตีที่ 1 และ 2 มีรูปเหมือนกัน) โดยให้กรรมตัวเดิมเป็นประธานของกรรมวจาก แต่กรรมของการีตเป็นวิภคิตีที่ 3 มีความหมายว่า 'บางสิ่งบางอย่างถูกเขาใช้ให้ฉันทำ' หรือตัวอย่างที่มีใช้จริง ๆ ในสมัยมหากาพย์ คือ

¹ *Ibid.*, pp. 37-8.

idamaṅgirasā pūrvam maharsibhyaḥ pradarsitam^{1/}

MBh.13:106:70

ชนิดหลังออกจะมีน้อยมากในภาษา ชนิดแรกเป็นชนิดที่ไขกันทั่วไปและใช้อยู่เสมอ แม้ว่าในรูปกรรตุจากเขาจะไม่ค่อยยอมรับวิภคิตีที่ 2 ซ่อนกันสองตัวนัก แต่ในกรณีนี้ก็ไม่เป็นเรื่องตอฆาม

บ่อยครั้งที่กริยาการีตเกิดจากกริยาชั้นหนึ่งที่เป็นอกรรมธาตุ ถ้าเป็นกรณีเช่นนี้ กริยาการีตตัวนั้นก็มิสภาพเป็นเสมือนสกรรมกริยาตัวหนึ่ง เมื่อกลับประโยคใหม่โครงสร้างเป็นกรรมวาจก ตัวประธานเดิมก็จะกลับเป็นวิภคิตีที่ 3 และกรรมของการีตก็จะกลายเป็นวิภคิตีที่ 4 เช่นเดียวกับประโยคกรรมวาจกตามธรรมดา เช่น

prasthāpitā mayā pūrvam yātrāpi mama rocate//

R.2:82:20

vena śapto'smi kāilase mayā samcālite purā/

R.5:50:3

โครงสร้างของกริยาการีต อาจจะเปลี่ยนไปได้ตามความหมายของกริยานั้น ๆ เช่นที่เป็นไปในแนวของกริยาการีตเทียม แต่แม้กริยาการีตตัวเองก็อาจมีกรรมที่เป็นวิภคิตีอื่นไม่ใช่วิภคิตีที่ 2 มารับบ่อย ๆ เหมือนกัน ดังที่ปรากฏในกริยา darsāyati 'แสดง' และ śravayati 'บอก' บุคคลที่เป็นผู้ดูและฟังสิ่งที่แสดงหรือบอกนั้นมักจะเป็นวิภคิตีที่ 4 หรือโดยตีความความหมายว่า แสดงแก่ หรือบอกแก่ มักไม่ใช่คู่กับวิภคิตีที่ 2 ตามความหมายการีตเดิมว่า ยังให้ดู ยังให้ฟัง ยิ่งเป็น vedayati ยิ่งไม่เคยใช่คู่กับวิภคิตีที่ 2 เลยในภาษาไม่ว่าจะมีอุปสรรคใด ๆ นำหน้าหรือไม่ ดังตัวอย่างการีตของ √ drś และ √ vid ที่ปรากฏในสมัยมหากาพย์ ดังต่อไปนี้

¹ ประโยคนั้นยกเว้นที่ maharsibhyaḥ แจกเป็นวิภคิตีที่ 4 เพราะการีตของ √ drś มักใช่กับวิภคิตีที่ 4 มากกว่าวิภคิตีที่ 2 และวิภคิตีที่ 4 นี้จะคงรูปเดิมเมื่อเป็นกรรมวาจก.

pūrayasva śarenāiva svabalam darśayasva me//

R.1:75:3

tapobalabhrto brahman rāghavāya nivedaya/

R.1:26:30

ส่วนการีตของ ✓ śru นั้น ในสมัยมหากาพย์ยังนิยมใช้วิภคิตี 2 มารับอยู่มาก เช่น
śrāvayāmāsa rājānam dhṛtarāstram manīṣiṇam//

MBh.1:2:228

การที่กริยาตัวไหนจะใช้วิภคิตี 4 หรือ 6 นั้น มีกฎบัญญัติไว้ว่า วิภคิตี 6 สามารถใช้ได้กับกริยาทั้งหมด ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปให้ใช้วิภคิตี 4 ได้ ไม่เลือกกว่าจะเป็นกริยาประเภทใด ที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดี คือ

1. กริยาเกี่ยวกับการให้
2. กริยาเกี่ยวกับการบอก, พูด
3. กริยาเกี่ยวกับการชน, ส่ง
4. กริยาเกี่ยวกับการสั่ง
5. กริยาเกี่ยวกับการสัญญา
6. กริยาเกี่ยวกับการทำให้พอใจ
7. กริยาเกี่ยวกับการคารวะ

กริยาเหล่านี้ใช้วิภคิตี 4 กับ 6 แลกเปลี่ยนกันได้ แต่ถ้าเป็นวิภคิตี 4 ที่แสดงจุดประสงค์แล้ว ไม่สามารถเปลี่ยนที่กับวิภคิตี 6 ได้¹

[โดยปรกติวิภคิตี 4 ที่ใช้เป็นกรรมของกริยาสังกรรมที่เรียกว่า Remote Object นั้นใช้กับกริยาต่อไปนี้

¹ Speijer, op.cit., pp. 99-100.

1. กิริยาเกี่ยวกับการให้, ยกให้
2. กิริยาเกี่ยวกับการแสดง
3. กิริยาเกี่ยวกับการพูด บอก ประกาศ สัญญา ฯลฯ
4. กิริยาเกี่ยวกับการกระทำความปรารถนาดีหรือไม่ดีต่อผู้ใดคนหนึ่ง¹]

หลักการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคำชนิดต่าง ๆ ในประโยค อันมีกริยากรรมวาจก และกริยาการิตเป็นหลัก ก็มีโดยสังเขปเพียงเท่านี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

¹ Ibid., p. 59.